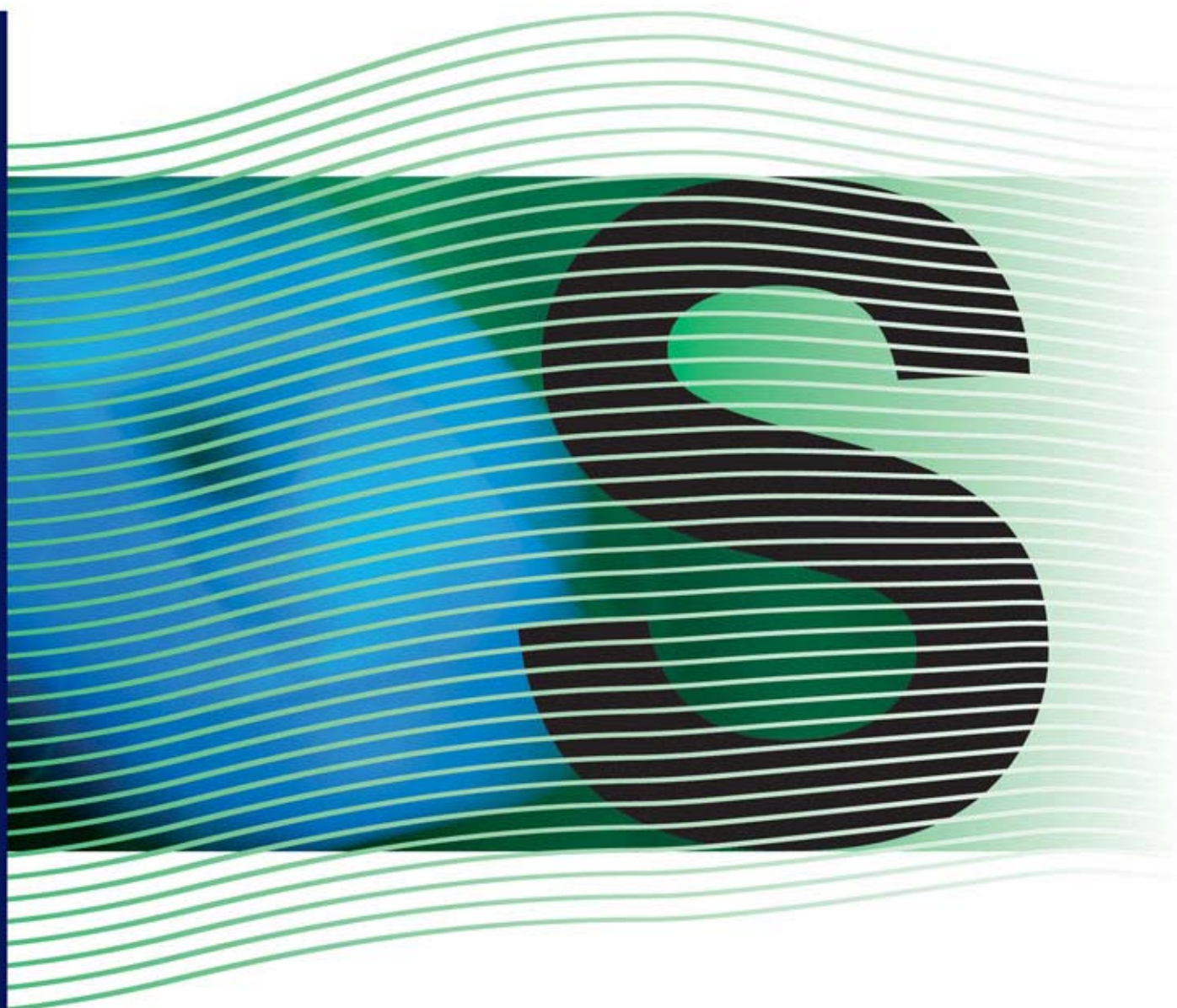

Nadere analyses vrijwilligerswerk in Rotterdam

Nadere analyses vrijwilligerswerk in Rotterdam

Projectnr. 08-2896

drs. P.A. de Graaf

Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)
Februari 2009

In opdracht van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)

Goudsesingel 78, 3011 KD Rotterdam

Postbus 21323, 3001 AH Rotterdam

Telefoon: (010) 267 15 00

Fax: (010) 267 15 01

E-mail: infocos@sdr.rotterdam.nl

Internet: <http://www.cos.rotterdam.nl>

Prijs: € 10,00

Gegevens mogen worden overgenomen, mits met bronvermelding.

Verveelvoudiging voor eigen of intern gebruik toegestaan.

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	5
Noten	6
SAMENVATTING EN CONCLUSIES	7
1 De omvang van het vrijwilligerswerk in Rotterdam	9
1.1 Inleiding	9
1.2 Vrijwilligerswerk in VTO 2007 en Enquête Sociale Index 2008	10
1.3 De invloed van verschillende enquêtemethoden	13
Noten	15
2 “Stapeling” van vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg	17
2.1 Inleiding	17
2.2 Stapeling	17
Noten	21
3 Belasting van vrijwilligers	23
3.1 Inleiding	23
3.2 Belasting en bestede tijd	24
3.3 De tijdsbesteding van de “stapelaars”	25
Noten	29
BIJLAGE I-A: DE VRAGEN OVER ONBETAALD WERK IN DE VTO 2007	31
BIJLAGE I-B: DE VRAGEN OVER VRIJWILLIGERSWERK IN DE ENQUETE VOOR DE SOCIALE INDEX 2008	35
BIJLAGE I-A: DE VRAGEN OVER MANTELZORG IN DE VTO 2007	37
PUBLICATIEOVERZICHT COS	41

INLEIDING

Op verzoek van diverse afdelingen en diensten van de gemeente Rotterdam voert het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) tweejaarlijks in het najaar een Vrijetijdsomnibusenquête (VTO) uit onder Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar, met als titel *Wonen, recreëren en uitgaan in Rotterdam*. Op verzoek van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid is daarin ook in 2007 weer een aantal vragen opgenomen over vrijwilligerswerk en informele hulp. In juli 2008 is hierover door het COS gerapporteerd in de publicatie *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007*¹. Naar aanleiding van de bevindingen daarin is het COS gevraagd om een aantal aspecten van de uitkomsten van die vragen, ook in relatie tot de uitkomsten van de vragen over mantelzorg uit die zelfde VTO en de vragen over vrijwilligerswerk uit de enquête voor de Sociale Index 2008, nader te analyseren en daarover te rapporteren.

In de voorliggende rapportage wordt daarom een beeld geschetst van:

- de verschillen tussen de uitkomsten uit de VTO 2007, die in Rotterdam “de norm” zijn, en die uit de enquête voor de Sociale Index 2008, waarin een lager participatiepercentage is gemeten; inclusief expliciterende verklaringen daarvoor;
- de omvang van het vrijwilligerswerk per deelgemeente;
- de relatie tussen het verrichten van vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg, met in het bijzonder aandacht voor kwantitatieve en kwalitatieve aspecten van de groep Rotterdammers die twee of drie van deze drie soorten werk verrichten; en
- de relatie tussen gevoelde (over-)belasting van vrijwilligers en hoeveelheid aan het vrijwilligerswerk en aan andere bezigheden bestede tijd.

Opbouw van deze rapportage

Deze rapportage is als volgt opgebouwd.

In hoofdstuk 1 wordt de omvang van het vrijwilligerswerk in Rotterdam nader geanalyseerd middels onderscheid naar deelgemeente en vergelijking tussen de deelnamepercentages volgens de VTO 2007 en die volgens de enquête voor de Sociale Index 2008. Hoofdstuk 2 gaat over Rotterdammers die méér dan één soort onbetaalde activiteit (vrijwilligerswerk, informele hulp of mantelzorg) verrichten, en hoofdstuk 3 over de (over-)belasting van vrijwilligers.

Voorts bevat deze rapportage een aantal Bijlagen. In de Bijlagen I-A en I-B zijn de vragen over onbetaald werk uit de VTO 2007 en die over vrijwilligerswerk uit de enquête voor de Sociale Index 2008 letterlijk opgenomen. Bijlage II bevat de vragen over mantelzorg uit de VTO 2007.

Dit alles wordt voorafgegaan door een aantal gekleurde pagina's met samenvattende conclusies. Noten in de tekst zijn te vinden aan het eind van het betreffende hoofdstuk.

Terminologie

In deze rapportage wordt gesproken over drie soorten onbetaalde activiteiten: vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg. Vrijwilligerswerk en informele hulp tezamen worden ook wel aangeduid met de term ‘onbetaald werk’, of voluit: ‘onbetaald werk op vrijwillige basis’. Met ‘onbetaald werk’ wordt dus *niet* ook mantelzorg bedoeld: mantelzorg wordt niet beschouwd als werk, maar als hulp of zorg. Het verschil tussen vrijwilligerswerk en informele hulp bestaat eruit dat vrij-

willigerswerk in georganiseerd verband geschiedt, en informele hulp los van een organisatie (“op eigen houtje”).

Leeftijdsgrenzen

Zoals gezegd wordt de VTO in principe uitgevoerd onder Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar. Dit jaar is op verzoek van een aantal opdrachtgevers echter ook aanvullend geënkquêteerd onder Rotterdammers van 76 jaar en ouder. Onder meer de analyses en rapportages van de GGD over mantelzorg zijn vervolgens gebaseerd op ook deze aanvullende enquête; de meeste andere analyses en rapportages over de VTO 2007, waaronder ook die over onbetaald werk, zijn om redenen van vergelijkbaarheid met eerdere jaren gebaseerd op alleen de Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar. Om zo veel mogelijk aan te sluiten bij eerder gepubliceerde uitkomsten van de VTO 2007 over onbetaald werk wordt in deze rapportage zo veel mogelijk ook alleen gesproken over het onbetaald werk door Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar; bij de “stapeling” van vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg (de analyses in hoofdstuk 2 en in paragraaf 3.3 over Rotterdammers die méér dan één soort onbetaalde activiteit verrichten) worden echter ook de Rotterdammers van 76 jaar en ouder meegeteld, waardoor de deelnamepercentages voor onbetaald werk in dat hoofdstuk niet helemaal identiek zijn aan die in eerdere rapportages.

Noten

1. Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007. Resultaten uit de Vrijtidsomnibus 2007*; Rotterdam, juli 2008.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

De omvang van het vrijwilligerswerk in Rotterdam

Reeds vele jaren wordt in Rotterdam de omvang van het onbetaald werk op vrijwillige basis (informele hulp en vrijwilligerswerk) gemeten aan de hand van een aantal vragen in de VrijeTijds-Omnibusenquête (VTO) van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS): een tweejaarlijks in het najaar afgenomen schriftelijke enquête onder Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar. De laatste versie van deze meting stamt uit het najaar van 2007, en is uitgebreid beschreven in de COS-publicatie *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007* uit juli 2008. Een door de jaren heen redelijk stabiel percentage van ruim 30% van de Rotterdammers zou vrijwilligerswerk verrichten.

Ook in de enquête voor de Sociale Index 2008 is gevraagd naar deelname aan vrijwilligerswerk, zij het met een wat andere vraagstelling. Bovendien zijn er verschillen in enquêtemethodiek. De verschillen waren er dan ook naar: de rechtstreekse vraag in de enquête voor de Sociale Index 2008 of men 'onbetaald actief is als vrijwilliger' resulteerde in een stedelijk deelnamepercentage van 22% in plaats van de 31% uit de VTO 2007!

Zoals verwacht mocht worden, is het deelnamepercentage in de enquête voor de Sociale Index ook in iedere deelgemeente lager dan in de VTO 2007; de verhouding tussen beide percentages verschilt echter per deelgemeente. Daardoor verschillen ook de "ranglijsten" (de volgorde van de deelgemeenten wat betreft deelnamepercentage). Zie hiervoor verder figuur 1.2.

Er blijken zeer grote verschillen in de deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk te bestaan tussen op verschillende manieren afgenomen enquêtes: schriftelijk of via internet worden drie tot vier keer zo hoge deelnamepercentages gemeten dan (telefonisch of) face-to-face. Ongeveer de helft van de verschillen tussen VTO en de enquête voor de Sociale Index kan hieruit verklaard worden, omdat de enquête voor de Sociale Index veel meer telefonisch en face-to-face afgenomen enquêtes bevat dan de VTO. De andere helft van het verschil moet zijn veroorzaakt door de verschillen in de vraagstelling en een aantal verdere verschillen in enquêtemethode.

"Stapeling" van vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg

Van de 499.000 Rotterdammers van 13 jaar en ouder doet ruim de helft noch aan vrijwilligerswerk, noch aan informele hulp, noch aan mantelzorg. Anderzijds verrichten daarentegen de volgende aantallen Rotterdammers zelfs méér dan één van deze soorten activiteiten:

- 50.000 Rotterdammers (10%) verrichten vrijwilligerswerk én informele hulp;
- 8.000 Rotterdammers (2%) verrichten vrijwilligerswerk én mantelzorg;
- 18.000 Rotterdammers (4%) verrichten informele hulp én mantelzorg;
- 20.000 Rotterdammers (4%) verrichten alle drie deze soorten activiteiten.

In totaal verrichten daarmee 39.000 van de 69.000 Rotterdamse mantelzorgers tevens informele hulp.

Informele hulp en in nóg wat sterkere mate mantelzorg worden vaker door vrouwen dan door mannen verricht. De "stapeling" daarvan, al dan niet óók nog eens met vrijwilligerswerk, komt in nóg sterkere mate vooral bij vrouwen voor.

Een zelfde beeld komt naar voren als het oudere en de jongere deel van de bevolking wordt onder-

scheiden: informele hulp en in nóg wat sterkere mate mantelzorg worden vaker door 45-plussers dan door 45-minners verricht, en de “stapeling” daarvan, al dan niet óók nog eens met vrijwilligerswerk, komt in nóg sterkere mate vooral bij 45-plussers voor.

De combinatie van informele hulp en mantelzorg komt vaker voor bij (echt-)paren zonder kinderen en minder vaak bij (echt-)paren mét kinderen, maar de “superstapeling” van alle drie de soorten onbetaalde activiteiten verschilt niet naar huishoudenssamenstelling.

De hier bedoelde soorten onbetaalde activiteiten worden veel minder vaak verricht door de laagst opgeleiden, en dat geldt in nog wat sterkere mate voor de “stapeling”.

Mantelzorg komt minder vaak voor bij mensen met betaald werk, en vaker bij gepensioneerden. De combinatie van informele hulp en mantelzorg en die van alle drie de soorten komen daardoor óók minder vaak voor bij mensen met betaald werk en vaker bij gepensioneerden.

Naar huishoudensinkomen zijn geen wezenlijke verschillen te zien.

Bij onderscheid naar etniciteit tenslotte blijken autochtonen (“Nederlanders”), die al oververtegenwoordigd waren bij de informele hulp en de mantelzorg, nóg sterker oververtegenwoordigd bij de combinatie van die twee soorten of bij “superstapeling” van alle drie de soorten onbetaalde activiteiten.

Belasting van vrijwilligers

Gezien de reacties op een aantal stellingen over de belasting van vrijwilligers is de belasting van de Rotterdamse vrijwilligers slechts voor weinig vrijwilligers een groot probleem. Mantelzorgers bleken het wat dat betreft een stuk zwaarder te hebben.

Er is maar in heel bescheiden mate sprake van een verband tussen de tijd die vrijwilligerswerk kost en overbelasting. Erg verbazingwekkend is dat natuurlijk ook niet: zowel de deelname aan vrijwilligerswerk als de hoeveelheid tijd die men er in steekt zal over het algemeen immers een vrijwillige keuze zijn, en als het tijdsbeslag te groot wordt, “stemmen de vrijwilligers wel met hun voeten”.

Overigens is het interessant om de hypothese dat tijd een keuze is en daarmee slechts in heel beperkte mate een probleem in een volgende VTO-meting te toetsen door dan ook vragen op te nemen over de “speelruimte” die men heeft bij het bepalen van de hoeveelheid tijd die men in het vrijwilligerswerk steekt en de frequentie waarin men actief is. En daarnaast zou in dat verband dan ook kunnen worden gevraagd, hoe lang men het vrijwilligerswerk al verricht.

Ook uit de gegevens over de tijdsbesteding van de “stapelaars” en de “superstapelaars” komt geen beeld naar voren van vaak voorkomende problemen; vaak zijn zij zelfs actiever dan niet-“stapelaars”, en zij ervaren niet veel meer belasting.

En tenslotte:

Van alle Rotterdammers vindt 4% te veel vrije tijd te hebben. 36% heeft te weinig vrije tijd, en de resterende 60% heeft genoeg vrije tijd. Bij de vrijwilligers, de informele helpers en de mantelzorgers ligt dat nauwelijks anders, en bij de “superstapelaars” wordt hier zelfs nóg iets minder vaak een probleem gezien. Zo is het percentage dat te weinig vrije tijd heeft bij de “superstapelaars” zelfs 3%-punt lager dan bij andere Rotterdammers.

1 DE OMVANG VAN HET VRIJWILLIGERSWERK IN ROTTERDAM

1.1 Inleiding

Reeds vele jaren wordt in Rotterdam de omvang van het onbetaald werk op vrijwillige basis (informele hulp en vrijwilligerswerk¹) gemeten aan de hand van een aantal vragen in de VrijeTijds-Omnibusenquête (VTO) van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS): een tweejaarlijks in het najaar afgenomen schriftelijke enquête onder Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar. De laatste versie van deze meting stamt uit het najaar van 2007, en is uitgebreid beschreven in de COS-publicatie *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007* uit juli 2008². Figuur 1.1 geeft aan hoe de omvang van het vrijwilligerswerk zich volgens deze metingen in de periode 1995-2007 ontwikkelde: een redelijk stabiel percentage van ruim 30% van de Rotterdammers zou vrijwilligerswerk verrichten.

Figuur 1.1: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk in Rotterdam in 1995 tot en met 2007.

	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007
Deelnamepercentage	30%	30%	.	32%	33%	30%	31%
Aantal respondenten	1.449	1.338	.	1.567	1.698	2.962	6.837

Bron: COS, VrijeTijdsOmnibusenquête, diverse jaren.

De deelname aan vrijwilligerswerk wordt gemeten door de respondent, na een inleiding over 'onbetaald werk / vrijwilligerswerk' en twee vragen over onbetaald werk "op eigen houtje", een reeks soorten organisaties voor te leggen met de vraag of men wil aankruisen voor welke organisaties men onbetaald werk verricht en voor welke niet. De precieze formuleringen van deze vragen zijn opgenomen in Bijlage I-A. Er wordt dus niet expliciet gevraagd of men vrijwilligerswerk verricht: 'vrijwilligers' zijn respondenten die ten minste één soort organisatie hebben aangekruist!

Het is bekend, dat de gemeten omvang van vrijwilligerswerk sterk afhangt van de vraagstelling. De hier beschreven manier, met een uitgebreide opsomming van concrete voorbeelden van soorten organisaties, "brengt méér mensen op een idee" en resulteert dus in een hoger deelnamepercentage dan alleen maar een rechtstreekse vraag of men vrijwilligerswerk verricht.

Deze invloed van de manier van vragenstellen blijkt niet alleen als de uitkomsten van verschillende landelijke onderzoeken naast elkaar worden gezet³, maar is in Rotterdam onlangs ook gebleken bij de enquête voor de Sociale Index die begin 2008 is afgenomen: de rechtstreekse vraag of men 'onbetaald actief is als vrijwilliger' (zie voor de vraagstelling Bijlage I-B) resulteerde in een stedelijk deelnamepercentage van 22% in plaats van de 31% uit de VTO 2007!

De VTO wordt afgenomen onder Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar en de enquête voor de Sociale Index onder Rotterdammers van 15 jaar en ouder, en ook tussen de methoden van het veldwerk bestaan verschillen⁴. In schriftelijke, mondelinge en internetenquêtes wordt op verschillende manieren gereageerd op minder feitelijke vragen, en deze verschillende soorten enquêtes kennen ook ieder hun eigen selectiviteit. Daardoor veroorzaakte verschillen kunnen echter niet geacht worden het volledige verschil tussen deze uitkomsten te verklaren: een belangrijke verklaring moet dan ook liggen in de verschillende wijzen van vraagstelling: aan de hand van een aan te vinken lijst met soorten organisaties respectievelijk rechtstreeks.

Figuur 1.2 geeft een overzicht van de deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk volgens deze twee enquêtes per deelgemeente.

Figuur 1.2: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk in Rotterdam volgens de VTO 2007 en volgens de enquête voor de Sociale Index 2008.

	VTO 2007:		Enquête Sociale Index 2008:	
	Percentage vrijwilligers	Aantal respondenten ¹	Percentage vrijwilligers	Aantal respondenten ¹
Stadscentrum	30,0%	482	24,4%	720
Delfshaven	32,2%	803	17,8%	1.415
Overschie	31,3%	509	26,2%	355
Noord	28,1%	513	19,6%	1.069
Hillegersberg-Schiebroek	35,7%	485	28,8%	877
Kralingen-Crooswijk	32,6%	498	20,6%	1.233
Prins Alexander	34,8%	489	26,8%	1.358
Feijenoord	31,0%	699	17,6%	1.425
IJsselmonde	27,2%	661	18,6%	833
Charlois	28,4%	731	20,2%	1.252
Hoogvliet	26,6%	437	23,1%	360
Hoek van Holland	44,9%	437	34,6%	170
Pernis	31,5%	91	33,1%	176
Haven- en Industriegebieden	---	0	---	0
Rotterdam	31,2%	6.835	22,0%	11.243

¹): Voor beide enquêtes zijn niet-evenredige steekproeven getrokken, omdat ook uitspraken moesten kunnen worden gedaan op het niveau van deelgemeenten respectievelijk het niveau van buurten. Zo zijn bijvoorbeeld extra inwoners van de deelgemeente Overschie aan de steekproef van de VTO 2007 toegevoegd. Hierdoor verschillen de onderlinge verhoudingen tussen de aantallen respondenten per deelgemeente in beide enquêtes. Bij de berekeningen is natuurlijk overal rekening gehouden met deze onevenredigheden in de bruto steekproeven.

Zoals verwacht mocht worden, is het deelnamepercentage in de enquête voor de Sociale Index ook in iedere deelgemeente lager dan in de VTO 2007; de verhouding tussen beide percentages verschilt echter per deelgemeente. Strikt genomen is er overigens één gebied waar de enquête voor de Sociale Index hóger scoort: Pernis. Daar betreft het echter slechts kleine aantallen respondenten, zodat dit verschil ook zeer wel door het toeval veroorzaakt kan zijn. Zo heeft het VTO-percentage een toevalsmarge van $\pm 9,6\%$.

Doordat de verhouding tussen beide percentages per deelgemeente verschilt, verschillen ook de "ranglijsten" (de volgorde van de deelgemeenten wat betreft deelnamepercentage).

In de volgende paragraaf zal worden geprobeerd om de verschillen tussen de deelnamepercentages volgens de VTO 2007 en die volgens de enquête voor de Sociale Index 2008 te verklaren.

1.2 Vrijwilligerswerk in VTO 2007 en Enquête Sociale Index 2008

De manier van vragen naar het verrichten van vrijwilligerswerk verschillen dus met name in die zin, dat in de VTO gevraagd wordt om organisaties aan te kruisen waarvoor men onbetaald werk verricht en in de enquête voor de Sociale Index rechtstreeks gevraagd wordt of men in één of meerdere organisaties onbetaald actief is als vrijwilliger. In de enquête voor de Sociale Index wordt vervolgens wel ook met behulp van een lijst aan te kruisen soorten organisaties gevraagd

bij wat voor organisatie(s) men dan actief is, maar deze verbijzonderende vraag wordt niet voorgelegd aan wie bij de vorige vraag 'nee' had aangekruist, dus "herstel" aan de hand van de voorbeelden van soorten vrijwilligersorganisaties is niet meer mogelijk.

De in de enquête voor de Sociale Index gehanteerde lijst met soorten organisaties komt niet in alle opzichten overeen met die uit de VTO; figuur 1.3 toont de overeenkomsten en de verschillen.

Figuur 1.3: Organisaties waarvoor men vrijwilligerswerk kan doen in de vragenlijsten van VTO en enquête voor de Sociale Index.

	Vragenlijst VTO 2007 ¹	Vragenlijst Sociale Index 2008
A) Bejaarden en gehandicapten	i) hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten	8) bejaardenhuis, verzorgingshuis of instelling voor gehandicaptenzorg
B) Overige hulp- en dienstverlening	j) overige hulp- en dienstverlening	
C) Onderwijs en kinderopvang	k) kinderopvang m) onderwijs	7) school, crèche, peuterspeelzaal of kinderdagverblijf
D) Jeugd en jongeren; club en buurt	l) jeugd- en jongerenwerk, club- en buurthuiswerk, vormingswerk	10) buurtvereniging of buurtcentrum 11) jeugdvereniging, clubhuis of padvinderij
E) Religie	n) kerk, moskee, tempel, levensbeschouwelijke organisatie	6) godsdienstige of levensbeschouwelijke organisatie
F) Politiek	o) politieke organisatie	4) politieke organisatie
G) Werk	p) beroeps- of belangenorganisatie	5) vakbond, werknemers- of werkgeversorganisatie, beroepsorganisatie
H) Vrouwen	q) vrouwenorganisatie	
I) Cultuur	r) culturele organisatie	1) zang-, muziek of toneelvereniging 12) vereniging voor beeldende vorming
J) Sport	s) sportorganisatie	2) sportvereniging
K) Actie	t) actie- of milieugroep	9) organisatie met maatschappelijke doelen (bijv. mensenrechten, natuur- of dierenbescherming)
L) Hobby		3) hobbyvereniging
M) Allochtonen		13) specifieke allochtone vereniging of organisatie
N) Overig	u) overige organisaties	14) andere organisatie, namelijk

¹): In de vragenlijst van de VTO stonden ook telkens nadere voorbeelden tussen haakjes toegevoegd, die hier omwille van de leesbaarheid niet zijn herhaald.

De twee opsommingen zijn in bovenstaande figuur ondergebracht in veertien clusters (A tot en met N), waarbij echter wel een aantal kanttekeningen moet worden gemaakt:

- A) 'Bejaarden en gehandicapten': in de VTO is dit breder geformuleerd: in de VTO worden ook zieken genoemd, en de enquête voor de Sociale Index beperkt zich tot vrijwilligerswerk in tehuizen en instellingen, en noemt geen vrijwilligerswerk bij mensen thuis.
- B) 'Overige hulp- en dienstverlening': alleen in de VTO genoemd.
- C) 'Onderwijs en kinderopvang': hoewel verschillend geformuleerd, dekken 'k' en 'm' enerzijds en '7' anderzijds wel ongeveer de zelfde lading.

- D) 'Jeugd en jongeren; club en buurt': hoewel verschillend geformuleerd, dekken 'l' enerzijds en '10' en '11' anderzijds wel ongeveer de zelfde lading.
- E) 'Religie': hoewel verschillend geformuleerd, dekken 'n' enerzijds en '6' anderzijds wel ongeveer de zelfde lading.
- F) 'Politiek': geen kanttekeningen.
- G) 'Werk': hoewel in de VTO werkgeversorganisaties niet worden genoemd, dekken 'p' enerzijds en '5' anderzijds wel ongeveer de zelfde lading.
- H) 'Vrouwen': alleen in de VTO genoemd; wellicht voelen respondenten van de enquête voor de Sociale Index zich door '9' ('een organisatie met maatschappelijke doelen') aangesproken.
- I) 'Cultuur': hoewel in de VTO verenigingen voor beeldende vorming niet worden genoemd, dekken 'r' enerzijds en '1' en '12' anderzijds wel ongeveer de zelfde lading.
- J) 'Sport': hoewel de enquête voor de Sociale Index zich beperkt tot sportverenigingen, dekken 's' enerzijds en '2' anderzijds wel ongeveer de zelfde lading.
- K) 'Actie': bij de enquête voor de Sociale Index komt de term 'actiegroep' als zodanig niet voor, en de voorbeelden komen ook niet helemaal overeen.
- L) 'Hobby': alleen in de enquête voor de Sociale Index genoemd.
- M) 'Allochtonen': alleen in de enquête voor de Sociale Index genoemd; wellicht voelen respondenten van de VTO zich door 'p' ('beroeps- of belangenorganisatie') of 't' ('actie- of milieugroep') aangesproken, maar dat zal zeker niet voor iedereen gelden.
- N) 'Overig': theoretisch zouden hier alle verschillen rechtgetrokken moeten kunnen worden; in de praktijk werkt dat echter ongetwijfeld niet zo.

Figuur 1.4 laat van iedere soort vrijwilligerswerk (A tot en met N) zien hoeveel Rotterdammers het volgens de twee enquêtes verrichten.

Figuur 1.4: Vrijwilligerswerk in Rotterdam naar soort organisatie volgens de VTO 2007 en volgens de enquête voor de Sociale Index 2008.

	VTO 2007	Sociale Index 2008
A) Bejaarden en gehandicapten	5,7%	1,9%
C) Onderwijs en kinderopvang	7,3%	2,9%
D) Jeugd en jongeren; club en buurt	3,2%	3,1%
E) Religie	8,0%	4,6%
F) Politiek	1,7%	0,9%
G) Werk	2,9%	0,9%
I) Cultuur	3,5%	2,0%
J) Sport	8,7%	5,5%
K) Actie	2,0%	2,6%
Subtotaal ("min of meer het zelfde") ¹	26,9%	19,0%
B) Overige hulp- en dienstverlening	2,1%	---
H) Vrouwen	1,7%	---
L) Hobby	---	1,3%
M) Allochtonen	---	0,6%
Subtotaal ¹	27,5%	19,6%
N) Overig	7,7%	3,6%
O) Geen soort aangekruist	---	0,1%
Totaal ¹	31,2%	22,0%

¹): Doordat respondenten meerdere soorten organisaties konden aankruisen, kan een (sub-)totaal kleiner zijn dan de som der delen.

Behalve die uit de clusters 'D' ('Jeugd en jongeren; club en buurt') en 'K' ('Actie') worden alle soorten vrijwilligerswerk volgens de VTO 2007 veel vaker verricht dan volgens de enquête voor de Sociale Index 2008. In totaal komt de VTO tot 1,4 keer zo veel vrijwilligers als de enquête voor de Sociale Index (31% in plaats van 22%), en voor de soorten die min of meer in beide vragenlijsten waren voorgelegd geldt een zelfde verhouding: bij het eerste subtotaal in figuur 1.4 is het VTO-percentage eveneens 1,4 keer zo groot als het percentage op basis van de Sociale Index. Vooral bij de hoogst scorende soorten organisaties is het verschil groot: volgens de VTO is het percentage Rotterdammers dat vrijwilligerswerk voor bejaarden en gehandicapten doet drie keer zo groot (al is de formulering in de VTO hier wel breder geformuleerd!), het percentage op het gebied van onderwijs en kinderopvang twee-en-een-half keer zo groot, dat met betrekking tot religieuze organisaties bijna twee keer zo groot en dat met betrekking tot sportverenigingen anderhalf keer zo groot. Deze verschillen worden niet gecompenseerd in de restcategorie van 'overige organisaties: ook de restcategorie wordt in de VTO ruim twee keer zo vaak genoemd. De conclusie moet derhalve zijn, dat er geen soorten vrijwilligerswerk zijn die het verschil tussen beide metingen kunnen verklaren: over zo ongeveer de hele linie worden soorten organisaties vaker genoemd als ze worden voorgelegd zonder de voorafgaande vraag of men aan vrijwilligerswerk doet dan als rechtstreeks wordt gevraagd of men in één of meerdere organisaties onbetaald actief is als vrijwilliger.

1.3 De invloed van verschillende enquêtemethoden

Eerder in dit hoofdstuk werd al aangegeven dat verschillende manieren van enquêteren (zie ook noot 4) tot verschillende uitkomsten kunnen leiden. In de enquête voor de Sociale Index is in eerste instantie de respondenten de keuze voorgehouden om de enquête schriftelijk, telefonisch of via internet te beantwoorden. Vervolgens zijn toen de respons tegenviel ook nog eens aanvullend schriftelijke, telefonische en face-to-face enquêtes afgenomen. In de VTO 2007 zijn onder een aantal allochtone groepen in de rappêlfase door een tweetalige enquêteur enquêtes mondeling afgenomen; al betreft het aandeel van deze enquêtes in de totale respons slechts 4%, zodat het effect van deze mengeling van verschillende enquêtemethodes slechts gering zal zijn.

Uit nog niet gepubliceerde nadere analyses van het COS op de respons van diverse Rotterdamse enquêtes blijkt onder meer het volgende over de invloed van verschillende enquêtemethoden:

- De enquêtemethode bepaalt een beetje welke mensen meedoen (verschillen in mate van representativiteit), maar nog veel meer welke antwoorden ze geven (verschillen in uitkomsten). Zo zijn mensen die via internet of schriftelijk responderen een stuk negatiever over bijvoorbeeld veiligheidsonderwerpen dan face-to-face of telefonisch ondervraagden. Verschillen in enquêtemethodiek kunnen voor forse verschillen zorgen.
- Face-to-face enquêteren kost veel geld, en er wordt geen andere doelgroep mee bereikt; dat wil zeggen: de representativiteit verandert er niet door. Wel ontstaan door de andere methodiek soms onvergelykbare uitkomsten: de uitkomsten veranderen er soms wél door. Op zich zou dat er strikt genomen voor pleiten om voortaan bij de VTO geen aanvullend mondeling onderzoek onder niet op de schriftelijke enquête reagerende allochtonen meer te laten verrichten. Het gaat bij de VTO echter slechts om zeer bescheiden aantallen anders-geënquêteerden: in de VTO 2007 kwam immers maar 4% van de antwoorden van face-to-face enquêtes.

Zoals in figuur 1.5 is te zien, bestaan er inderdaad zowel bij de enquête voor de Sociale Index als bij de VTO 2007 grote verschillen in de uitkomsten van de verschillende soorten "deel-enquêtes".

Bij de VTO is dat alleen veel minder sterk van invloed, omdat de respons daar maar voor 4% uit face-to-face-enquêtes bestond. De verschillen mogen overigens niet alleen worden toegeschreven aan de verschillende wijze van enquêteren, want voor een deel is ook sprake van “verschillende soorten mensen” die voor verschillende soorten enquêtes kiezen. Zo hebben bijvoorbeeld weinig ouderen bij de enquête voor de Sociale Index voor de internetversie gekozen.

Figuur 1.5: Deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk in Rotterdam volgens de enquête voor de Sociale Index 2008 respectievelijk de VTO 2007 naar methode.

	Percentage vrijwilligers
Enquête voor de Sociale Index 2008:	
Internet	29,3%
Schriftelijk, op eigen verzoek dan wel aanvullend	23,3%
Telefonisch op eigen verzoek	20,8%
Aanvullend telefonisch	17,3%
Aanvullend face-to-face	10,5%
Totaal	22,0%
VTO 2007:	
Schriftelijk	32,3%
Aanvullend face-to-face, indien niet gereageerd op schriftelijke enquête	7,4%
Totaal	31,2%

In de enquête voor de Sociale Index zegt van de respondenten van de internetenquête bijna dertig procent aan vrijwilligerswerk te doen; een score die niet veel verschilt van die uit de VTO. Aan de andere kant zegt slechts één op de tien respondenten van face-to-face enquêtes aan vrijwilligerswerk te doen. Zoals gezegd betreft het hier, voor zo ver men kon kiezen tussen de verschillende methodes, voor een deel ook “verschillende soorten mensen”. Daarnaast is het echter ook goed denkbaar dat de rol van een enquêteur, en vooral zijn manier van toelichten en het tempo dat er in gezet wordt, mede bepalend is bij de “herkenning” van begrippen waarvan niet voor iedereen direct duidelijk zal zijn hoe ver ze reiken.

In de VTO 2007 zijn de verschillen in vrijwilligerswerkparticipatie tussen schriftelijk en mondeling geënquêteerden ook heel groot: van de schriftelijke geënquêteerden doet 32% aan vrijwilligerswerk, en van de mondeling geënquêteerden 7%. Hier verschillen de twee soorten geënquêteerden ongetwijfeld sterk: mondeling geënquêteerden zijn hier immers allochtonen die in eerste instantie op de schriftelijke enquête niet hadden gereageerd!

De conclusie luidt dan ook, dat een heel belangrijke verklaring voor het verschil tussen de participatiepercentages volgens de enquête voor de Sociale Index (22%) en de VTO (31%) is, dat die eerste enquête veel meer telefonische en face-to-face enquêtes bevat dan de VTO (47% respectievelijk 4%), en dat vrijwilligerswerk in telefonische en face-to-face enquêtes veel lager “scoort”. (Kennelijk; maar dit sluit wel aan bij de eerder algemeen geconstateerde “tweedeling!”) Als uit beide enquêtes alleen de schriftelijke en internetenquêtes worden meegeteld, bedraagt het deelname aan het vrijwilligerswerk volgens de enquête voor de Sociale Index 2008 28% en volgens de VTO 2007 32%: het verschil is nu nog maar een kleine 5%-punt!

In figuur 1.6 is tenslotte figuur 1.4 herhaald voor alleen de schriftelijke en de internetenquêtes, ofwel alleen maar voor de op vergelijkbare wijze afgenomen enquêtes. De kolom ‘VTO 2007’ verschilt na-

tuurlijk nauwelijks met die in figuur 1.4; de kolom 'Sociale Index 2008' daarentegen bevat wél substantieel hogere deelnamepercentages dan die in figuur 1.4.

Figuur 1.6: Vrijwilligerswerk in Rotterdam naar soort organisatie volgens de VTO 2007 en volgens de enquête voor de Sociale Index 2008; alleen de schriftelijke en de internet-enquêtes.

	VTO 2007	Sociale Index 2008
A) Bejaarden en gehandicapten	6,0%	2,1%
C) Onderwijs en kinderopvang	7,5%	3,9%
D) Jeugd en jongeren; club en buurt	3,3%	3,4%
E) Religie	8,1%	5,9%
F) Politiek	1,7%	1,2%
G) Werk	3,0%	1,3%
I) Cultuur	3,6%	3,2%
J) Sport	9,0%	7,2%
K) Actie	2,1%	3,1%
Subtotaal ("min of meer het zelfde") ¹	27,8%	23,2%
B) Overige hulp- en dienstverlening	2,2%	---
H) Vrouwen	1,7%	---
L) Hobby	---	1,8%
M) Allochtonen	---	0,9%
Subtotaal ¹	28,4%	24,0%
N) Overig	7,9%	5,4%
O) Geen soort aangekruist	---	0,2%
Totaal ¹	32,3%	27,5%

¹): Doordat respondenten meerdere soorten organisaties konden aankruisen, kan een (sub-)totaal kleiner zijn dan de som der delen.

Ook nu worden op twee na alle soorten vrijwilligerswerk volgens de VTO 2007 vaker verricht dan volgens de enquête voor de Sociale Index 2008, maar de verschillen zijn minder groot. Niettemin zijn er ook op deze wijze ("gecorrigeerd voor verschillen in enquêtemethode") geen soorten vrijwilligerswerk die het verschil tussen beide metingen kunnen verklaren: over zo ongeveer de hele linie worden soorten organisaties vaker genoemd als ze worden voorgelegd zonder de voorafgaande vraag of men aan vrijwilligerswerk doet dan als rechtstreeks wordt gevraagd of men in één of meerdere organisaties onbetaald actief is als vrijwilliger.

Overigens: er zijn ook nog wel een paar andere verschillen in enquêtemethode dan alleen de wijze van afnemen; zie noot 4.

Noten

1. Informele hulp geschiedt los van een organisatie; vrijwilligerswerk is in georganiseerd verband.
2. Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007. Resultaten uit de Vrijtidsomnibus 2007*; Rotterdam, juli 2008.
3. Zie voor een aantal verschillende landelijke deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk in de periode 1995-2004: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2005. Re-*

sultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2005; Rotterdam, maart 2006: blz. 18. Voor 2004 verschilden de landelijke deelnamepercentages aan vrijwilligerswerk volgens de daarin weergegeven bronnen van 27% tot 43%.

4. De VTO is een schriftelijke enquête, waarvan de respons voor een bescheiden deel bestaat uit onder een aantal allochtone groepen in de rappelfase door een tweetalige enquêteur mondeling afgenomen enquêtes:
- 96% van de respons kwam van schriftelijke enquêtes;
 - 4% van de respons kwam van face-to-face enquêtes onder een aantal allochtone groepen.
- De enquête voor de Sociale Index is een enquête waarop in eerste instantie naar eigen keuze schriftelijk of telefonisch (op aanvraag!) dan wel via internet kon worden gerespondeerd; toen de respons tegenviel zijn uit een aanvullende steekproef schriftelijk, telefonisch en face-to-face extra enquêtes afgenomen:
- 9% van de respons kwam van aangevraagde schriftelijke enquêtes;
 - 5% van de respons kwam van aangevraagde telefonische enquêtes;
 - 37% van de respons kwam van aangevraagde internetenquêtes;
 - 8% van de respons kwam van aanvullende schriftelijke enquêtes;
 - 26% van de respons kwam van aanvullende telefonische enquêtes;
 - 16% van de respons kwam van aanvullende face-to-face enquêtes.
- Bovendien kende de steekproef van de enquête voor de Sociale Index een veel verder gaande stratificatie, en zijn de uitkomsten van de enquête voor de Sociale Index, in tegenstelling tot die van de VTO 2007, herwogen naar een aantal werkelijke sociaal-demografische aantallen.

2 “STAPELING” VAN VRIJWILLIGERSWERK, INFORMELE HULP EN MANTELZORG

2.1 Inleiding

Zoals al in de eerdergenoemde rapportage van het COS over onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam volgens de VTO 2007 was te zien, zegt 31% van de Rotterdammers wel eens vrijwilligerswerk (in georganiseerd verband) te verrichten, en 26% informele hulp (los van een organisatie). Voor een deel gaat het hier om de zelfde mensen: 14% doet zowel aan vrijwilligerswerk als aan informele hulp. Het totaal komt daarmee op 43%.

Behalve naar de deelname aan vrijwilligerswerk en informele hulp, is de Rotterdammers in de VTO 2007 ook gevraagd of ze aan mantelzorg doen. Over de beantwoording van deze vragen is in juni 2008 in het kader van de Zorgmonitor gerapporteerd door de GGD Rotterdam-Rijnmond in de publicatie (*Zwaar- en overbelaste Mantelzorgers in Rotterdam; nulmeting*¹). In tegenstelling tot in de meeste andere rapportages over uitkomsten van VTO's gaat dat rapport over alle Rotterdammers van 13 jaar en ouder. Volgens deze rapportage zou 14% van de Rotterdammers van 13 jaar en ouder mantelzorger zijn, of de afgelopen twaalf maanden zijn geweest. Mantelzorg is daarbij de hulp bij het dagelijks functioneren die vrijwillig en onbetaald wordt verleend aan personen uit het sociale netwerk die vrij ernstige fysieke, verstandelijke of psychische beperkingen hebben, en die langer dan drie maanden of meer dan acht uur per week wordt gegeven. Daarnaast verzorgt of verzorgde nog eens 3% zulke hulp korter dan drie maanden en minder dan acht uur per week. Zie voor de precieze vraagstelling Bijlage II.

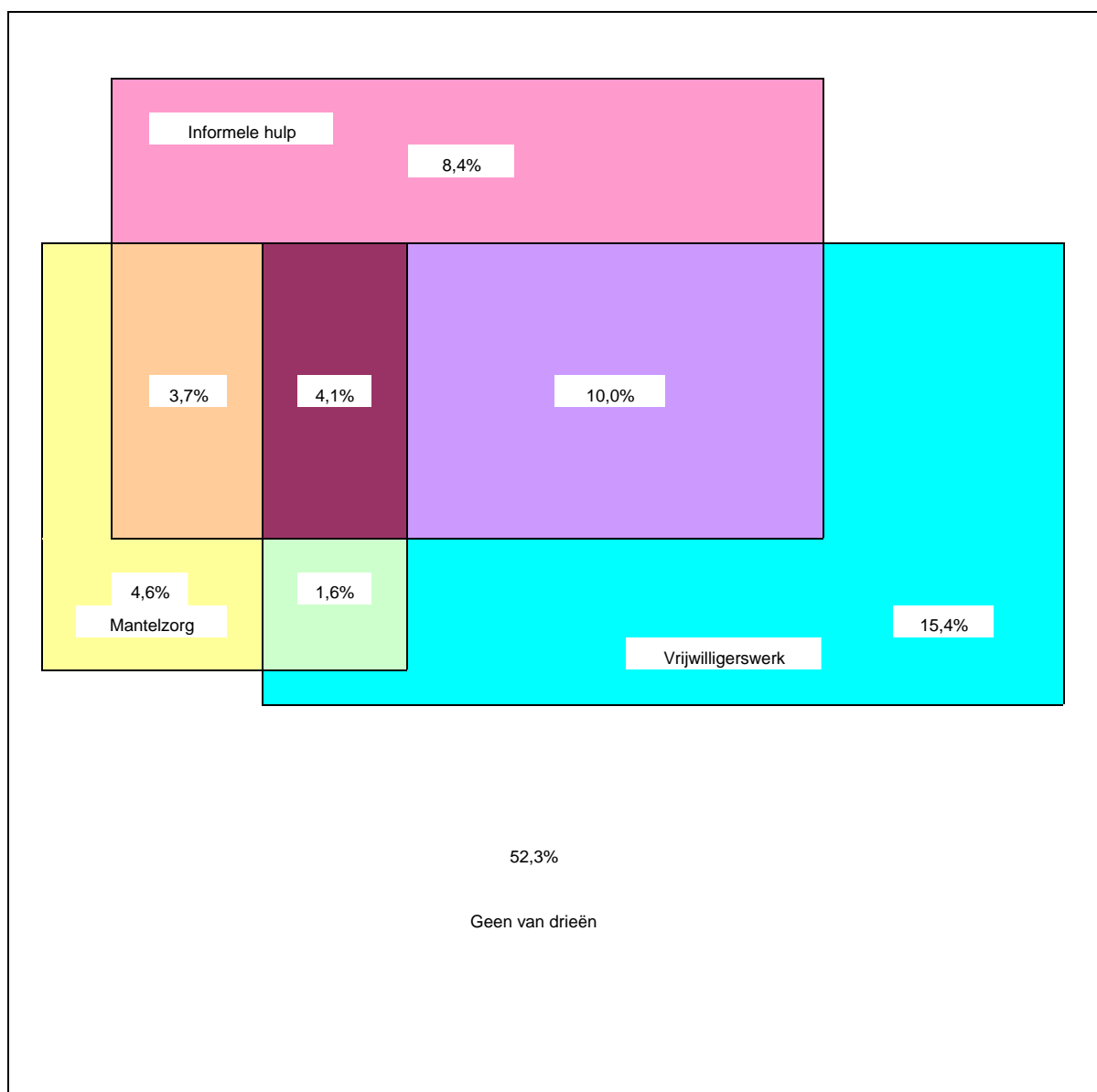
In de volgende paragraaf worden ook deze deelnamepercentages gecombineerd, en wordt nader stilgestaan bij de “stapeling” van vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg. Waar sprake is van alle drie deze soorten activiteiten, wordt ook wel gesproken van “superstapeling”.

2.2 Stapeling

Figuur 2.1 laat zien hoeveel Rotterdammers volgens de VTO 2007 aan vrijwilligerswerk, informele hulp, mantelzorg of een combinatie daarvan doen. Daarbij zijn ook Rotterdammers van 76 jaar en ouder meegerekend, waardoor de deelnamepercentages voor onbetaald werk niet helemaal identiek zijn aan die in de rapportage *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007* en in de Inleiding van dit hoofdstuk². Daarnaast zij er op gewezen, dat hier onder ‘mantelzorgers’ ook mensen worden verstaan die dat de afgelopen twaalf maanden waren maar “nu” niet meer, terwijl bij informele hulp en vrijwilligerswerk alleen mensen meegeteld zijn die dat “nu” doen.

Veel mantelzorgers doen tevens aan informele hulp. In totaal 4% van de Rotterdammers van 13 jaar en ouder zegt zowel aan vrijwilligerswerk als aan informele hulp als aan mantelzorg te doen, en ook nog eens 4% zegt niet aan vrijwilligerswerk, maar wel aan informele hulp én aan mantelzorg te doen. Van de mantelzorgers doet daarmee meer dan de helft ook aan informele hulp, en van de informele helpers doet ruim een kwart ook aan mantelzorg.

Figuur 2.1a: Vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg in 2007 in procenten¹.

¹): Rotterdammers van 13 jaar en ouder.

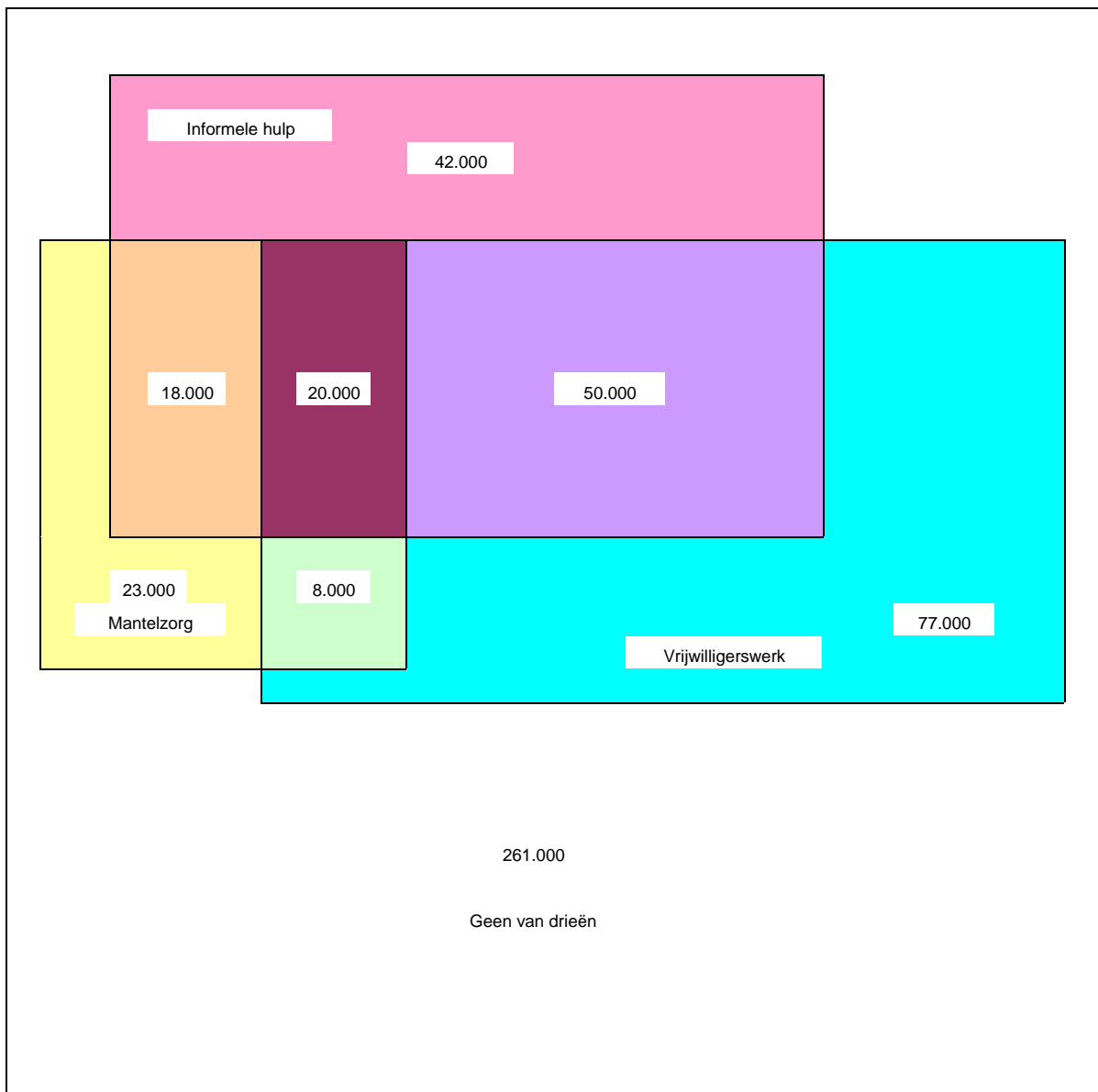
Van de 499.000 Rotterdammers van 13 jaar en ouder doet ruim de helft noch aan vrijwilligerswerk, noch aan informele hulp, noch aan mantelzorg. Anderzijds verrichten daarentegen de volgende aantallen Rotterdammers zelfs méér dan één van deze soorten activiteiten:

- 50.000 Rotterdammers (10%) verrichten vrijwilligerswerk én informele hulp;
- 8.000 Rotterdammers (2%) verrichten vrijwilligerswerk én mantelzorg;
- 18.000 Rotterdammers (4%) verrichten informele hulp én mantelzorg;
- 20.000 Rotterdammers (4%) verrichten alle drie deze soorten activiteiten.

In totaal verrichten daarmee 39.000 van de 69.000 Rotterdamse mantelzorgers tevens informele

hulp. Zie figuur 2.1b.

Figuur 2.1b: Vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg in 2007 in aantallen¹.

¹): Rotterdammers van 13 jaar en ouder, waarvan er op 1 januari 2008 in totaal 498.669 waren.

Figuur 2.2 laat zien in hoeverre de Rotterdammers die méér dan één soort activiteit verrichten, verschillen van andere Rotterdammers.

Figuur 2.2: Kenmerken van Rotterdammers die méér dan één soort onbetaalde activiteit verrichten.

	Vrijw.werk én inf. hulp én mantelz.	Inf. hulp én mantelzorg (géén vrijw.)	Vrijw.werk én mantelzorg (géén i. h.)	Vrijw.werk én inf. hulp (géén m.z.)	Alle vrij- willigers	Alle informele helpers	Alle mantel- zorgers	Alle Rotter- dammers v.a. 13 jaar ²
Geslacht:								
man	32%	28%	47%	46%	44%	40%	36%	43%
vrouw	68%	72%	53%	54%	56%	60%	64%	57%
Leeftijd:								
13-25 jaar	9%	6%	14%	13%	17%	10%	8%	16%
25-45 jaar	22%	22%	39%	39%	36%	31%	26%	36%
45-65 jaar	46%	52%	29%	35%	32%	39%	44%	31%
65 jaar e.o.	22%	20%	18%	13%	14%	19%	21%	17%
Huish.sam.:								
alleenw.	21%	24%	18%	20%	19%	23%	20%	23%
paar z. k.	34%	43%	21%	31%	29%	34%	38%	31%
paar m. k.	35%	28%	37%	38%	39%	33%	31%	35%
een-ouder	8%	5%	17%	7%	8%	7%	8%	8%
anders	3%	0%	6%	4%	4%	3%	3%	3%
Opleiding:								
geen / l.o.	6%	6%	14%	8%	9%	10%	9%	15%
LBO/MAVO	36%	43%	32%	24%	26%	33%	39%	31%
MBO-VWO	27%	28%	28%	31%	31%	28%	29%	29%
HBO/Univ.	31%	23%	25%	37%	34%	29%	24%	26%
Soc.-ec. sit.:								
bet. werk	44%	47%	46%	56%	55%	51%	47%	54%
uitkering	11%	14%	14%	10%	8%	11%	11%	9%
pensioen	25%	22%	19%	14%	15%	21%	23%	17%
ov. baanl.	20%	17%	21%	20%	22%	18%	19%	19%
Huish.ink.:								
minima	22%	20%	23%	19%	20%	21%	22%	22%
min.-mod.	25%	28%	26%	27%	26%	29%	27%	29%
boven mod.	53%	52%	50%	54%	54%	50%	50%	48%
Etniciteit:								
autocht.	77%	80%	59%	71%	68%	73%	72%	65%
west. all.	7%	10%	5%	8%	8%	9%	9%	9%
niet-w. all.	16%	11%	36%	21%	23%	19%	19%	25%
Aantal	20.000	18.000	8.000	50.000	150.000	130.000	69.000	499.000

¹): De gegevens over Rotterdammers die vrijwilligerswerk én mantelzorg, en géén informele hulp verrichten, zijn slechts gebaseerd op (inclusief item non-respons:) 109 respondenten, en daarom niet meer dan indicatief.

²): Volgens de enquête, opdat verschillen in respons per bevolkingsgroep (bijvoorbeeld: de oververtegenwoordiging van vrouwen in de enquête!) hier niet het beeld vervuilen.

N.B.: Cijfers over vrijwilligerswerk en informele hulp kunnen licht afwijken van eerder gepresenteerde; met name doordat de hier gepresenteerde gegevens inclusief Rotterdammers boven de 75 jaar betreffen.

Informele hulp en in nóg wat sterkere mate mantelzorg worden vaker door vrouwen dan door mannen verricht. De “stapeling” daarvan, al dan niet óók nog eens met vrijwilligerswerk, komt in nóg sterkere mate vooral bij vrouwen voor.

Een zelfde beeld komt naar voren als het oudere en de jongere deel van de bevolking wordt onderscheiden: informele hulp en in nóg wat sterkere mate mantelzorg worden vaker door 45-plussers dan door 45-minners verricht, en de “stapeling” daarvan, al dan niet óók nog eens met vrijwilligerswerk, komt in nóg sterkere mate vooral bij 45-plussers voor.

De combinatie van informele hulp en mantelzorg komt vaker voor bij (echt-)paren zonder kinderen en minder vaak bij (echt-)paren mét kinderen, maar de “superstapeling” van alle drie de soorten onbetaalde activiteiten verschilt niet naar huishoudenssamenstelling.

De hier bedoelde soorten onbetaalde activiteiten worden veel minder vaak verricht door de laagst opgeleiden, en dat geldt in nog wat sterkere mate voor de “stapeling”.

Mantelzorg komt minder vaak voor bij mensen met betaald werk, en vaker bij gepensioneerden. De

combinatie van informele hulp en mantelzorg en die van alle drie de soorten komen daardoor óók minder vaak voor bij mensen met betaald werk en vaker bij gepensioneerden.

Naar huishoudensinkomen zijn geen wezenlijke verschillen te zien.

Bij onderscheid naar etniciteit tenslotte blijken autochtonen ("Nederlanders"), die al oververtegenwoordigd waren bij de informele hulp en de mantelzorg, nóg sterker oververtegenwoordigd bij de combinatie van die twee soorten of bij "superstapeling" van alle drie de soorten onbetaalde activiteiten.

In hoofdstuk 3 zal de invalshoek van de "stapeling" ook aan de orde komen bij analyses van de relatie tussen gevoelde (over-)belasting van vrijwilligers en mantelzorgers en de hoeveelheid aan zulke onbetaalde activiteiten en andere bezigheden bestede tijd.

Noten

1. GGD Rotterdam-Rijnmond (S. van Zeele): *(Zwaar- en overbelaste) Mantelzorgers in Rotterdam. Nulmeting*; Rotterdam, juni 2008.
2. Inclusief Rotterdammers boven de 75 jaar (en exclusief respondenten waarvan niet bekend is of ze mantelzorger zijn) is het deelnamepercentage voor vrijwilligerswerk volgens de VTO 2007 31,0% in plaats van 31,2% en dat voor informele hulp 26,1% in plaats van 26,4%.

3 BELASTING VAN VRIJWILLIGERS

3.1 Inleiding

Zoals al in de eerdergenoemde rapportage van het COS over onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam volgens de VTO 2007 was te zien, zijn dit jaar in de VTO ook acht stellingen voorgelegd over de invloed die het doen van vrijwilligerswerk heeft of heeft gehad op andere verplichtingen en op de vrije tijd; zie Bijlage I-A. Hoewel iedere vrijwilliger die in de problemen komt door de druk van het vrijwilligerswerk er natuurlijk één te veel is, bleek uit de reacties op deze stellingen dat de belasting van de Rotterdamse vrijwilligers slechts voor weinig vrijwilligers een groot probleem is. Van de acht stellingen is er door 70% van de vrijwilligers geen enkele onderschreven: zeven van de tien vrijwilligers vinden derhalve dat ieder van de acht genoemde vormen van overbelasting wel meevalt of zelfs niet aan de orde is. 12% van de vrijwilligers onderschreef één stelling, 7% onderschreef er twee, 10% onderschreef er drie en 2% onderschreef er vijf of meer. De zelfde stellingen zijn overigens ook aan de mantelzorgers voorgelegd; zie Bijlage II voor de precieze formulering. Mantelzorgers bleken het een stuk zwaarder te hebben dan vrijwilligers: van de mantelzorgers onderschreef slechts 52% geen enkele stelling, en onderschreef 12% er vijf of meer.

Figuur 3.1: Vóórkomen van (tijds-)problemen en (over-)belasting bij (huidige) vrijwilligers en bij mantelzorgers.

	Vrijwilligers:			Mantelzorgers:		
	ja	valt mee	nee	ja	valt mee	nee
Ten koste van verdere zorgvuldigheid	7%	22%	71%	18%	30%	52%
Ten koste van de andere vrijetijdsbesteding	15%	29%	56%	30%	33%	36%
Ten koste van het regelen van het huishouden	11%	27%	62%	25%	31%	44%
Ten koste van de energie	11%	27%	63%	23%	33%	43%
Ten koste van de gezondheid	3%	11%	86%	9%	14%	77%
Ten koste van de tijd	16%	25%	59%	25%	29%	46%
Ten koste van het geld	5%	11%	84%	8%	13%	78%
Zwaar	6%	21%	73%	18%	36%	47%
Geen problemen	70%			52%		
5 of meer problemen	2%			12%		

Zie ook:

- gegevens over vrijwilligers: Centrum voor Onderzoek en Statistiek (P.A. de Graaf): *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007. Resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2007*; Rotterdam, juli 2008: paragraaf 3.3; respectievelijk
- gegevens over mantelzorgers: GGD Rotterdam-Rijnmond (S. van Zeele): *(Zwaar- en overbelaste) Mantelzorgers in Rotterdam. Nulmeting*; Rotterdam, juni 2008: blz. 4.

De gegevens over vrijwilligers betreffen derhalve 13- tot en met 75-jarige huidige vrijwilligers, en die over mantelzorgers ook recent gestopte mantelzorgers en mantelzorgers boven de 75 jaar.

In de volgende paragraaf wordt nader stilgestaan bij de relatie tussen gevoelde (over-)belasting van vrijwilligers en de hoeveelheid aan het vrijwilligerswerk en aan andere bezigheden bestede tijd.

3.2 Belasting en bestede tijd

In de VTO 2007 is ook gevraagd, hoeveel uur men gemiddeld besteedt aan al het vrijwilligerswerk en de informele hulp tezamen. Een kwart van de mensen die zulk onbetaald werk verrichten, besteedt hier minder dan een uur per week aan, 63% besteedt er niet meer dan twee uur per week aan en slechts 7% besteedt er méér dan tien uur per week aan. Uit de antwoorden op deze vraag kan ook een gemiddelde hoeveelheid tijd worden geschat¹. Gemiddeld besteden de in het vrijwilligerswerk actieve Rotterdammers zo'n 3,6 uur per week aan dit soort onbetaald werk. Figuur 3.2 geeft een beeld van de relatie tussen hoeveelheid bestede tijd en belasting. Helemaal zuiver is de vergelijking daarbij overigens niet; de hoeveelheid tijd betreft immers tijd die door vrijwilligers wordt besteed aan vrijwilligerswerk én eventuele informele hulp tezamen.

Figuur 3.2a: Door vrijwilligers aan vrijwilligerswerk en informele hulp bestede tijd naar mate van belasting (verticale percentering).

	Geen problemen	1 tot 5 problemen	5 of meer problemen ¹	Alle vrijwilligers van 13 t/m 75 jaar
Minder dan een uur per week	27%	20%	33%	25%
Ongeveer 1 uur per week	19%	13%	4%	17%
Ongeveer 2 uur per week	20%	18%	10%	19%
3-4 uur per week	16%	22%	15%	18%
5-10 uur per week	12%	16%	23%	13%
11-20 uur per week	4%	7%	10%	5%
Meer dan 20 uur per week	2% +	5% +	6% +	3% +
Totaal	100%	100%	100%	100%
Gemiddeld bestede tijd	3,3 uur per week	4,8 uur per week	5,6 uur per week	3,8 uur per week

¹): De gegevens over vrijwilligers met vijf of meer problemen zijn slechts gebaseerd op 50 respondenten, en daarom niet meer dan indicatief.

Figuur 3.2b: Mate van belasting naar door vrijwilligers aan vrijwilligerswerk en informele hulp bestede tijd (horizontale percentering).

	Geen problemen	1 tot 5 problemen	5 of meer problemen	Totaal
Minder dan een uur per week	75%	22%	3%	100%
Ongeveer 1 uur per week	79%	21%	1%	100%
Ongeveer 2 uur per week	73%	25%	1%	100%
3-4 uur per week	63%	35%	2%	100%
5-10 uur per week	62%	33%	4%	100%
11-20 uur per week ²	57%	38%	5%	100%
Meer dan 20 uur per week ³	52%	43%	5%	100%

²): De gegevens over vrijwilligers die 11-20 uur per week aan vrijwilligerswerk en informele hulp besteden, zijn slechts gebaseerd op 115 respondenten, en daarom niet meer dan indicatief.

³): De gegevens over vrijwilligers die meer dan 20 uur per week aan vrijwilligerswerk en informele hulp besteden, zijn slechts gebaseerd op 66 respondenten, en daarom niet meer dan indicatief.

Onderdeel 'b' van de figuur suggereert een niet onlogisch klinkend, want oplopend verband tussen de hoeveelheid door vrijwilligers aan hun onbetaald werk bestede tijd en de mate waarin ze problemen ondervinden, maar de verschillen zijn niet erg groot.

Figuur 3.3 laat op analoge wijze de relatie zien tussen de regelmaat van het vrijwilligerswerk en de belasting.

Figuur 3.3a: Regelmaat van het vrijwilligerswerk naar mate van belasting (verticale percentering).

	Geen problemen	1 tot 5 problemen	5 of meer problemen ¹	Alle vrijwilligers van 13 t/m 75 jaar
Eén of enkele keren per jaar of minder	34%	27%	39%	32%
Minder dan eens per maand	8%	9%	7%	9%
Ongeveer één keer per maand	14%	14%	4%	13%
Enkele keren per maand	11%	16%	9%	13%
Ongeveer één keer per week	19%	14%	15%	18%
Vaker dan één keer per week	14% +	19% +	26% +	16% +
Totaal	100%	100%	100%	100%

¹): De gegevens over vrijwilligers met vijf of meer problemen zijn slechts gebaseerd op 45 respondenten, en daarom niet meer dan indicatief.

Figuur 3.3b: Mate van belasting naar regelmaat van het vrijwilligerswerk (horizontale percentering).

	Geen problemen	1 tot 5 problemen	5 of meer problemen	Totaal
Eén of enkele keren per jaar of minder	72%	25%	3%	100%
Minder dan eens per maand ²	67%	31%	2%	100%
Ongeveer één keer per maand	69%	30%	1%	100%
Enkele keren per maand	62%	36%	2%	100%
Ongeveer één keer per week	74%	23%	2%	100%
Vaker dan één keer per week	59%	36%	5%	100%

²): De gegevens over vrijwilligers die minder dan eens per maand vrijwilligerswerk verrichten, zijn slechts gebaseerd op 149 respondenten, en daarom niet meer dan indicatief.

Ook in onderdeel 'b' van figuur 3.3 lijkt sprake van een verband tussen de regelmaat van het vrijwilligerswerk en de mate waarin de vrijwilligers problemen ondervinden, maar ook hier zijn de verschillen niet erg groot, en het verband is ook niet erg regelmatig.

Uit de figuren 3.2 en 3.3 kan worden geconcludeerd dat er maar in heel bescheiden mate sprake is van een verband tussen de tijd die vrijwilligerswerk kost en overbelasting. Erg verbazingwekkend is dat natuurlijk ook niet: zowel de deelname aan vrijwilligerswerk als de hoeveelheid tijd die men er in steekt zal over het algemeen immers een vrijwillige keuze zijn, en als het tijdsbeslag te groot wordt, "stemmen de vrijwilligers wel met hun voeten".

Overigens is het interessant om de hypothese dat tijd een keuze is en daarmee slechts in heel beperkte mate een probleem in een volgende VTO-meting te toetsen door dan ook vragen op te nemen over de "speelruimte" die men heeft bij het bepalen van de hoeveelheid tijd die men in het vrijwilligerswerk steekt en de frequentie waarin men actief is. En daarnaast zou in dat verband dan ook kunnen worden gevraagd, hoe lang men het vrijwilligerswerk al verricht.

3.3 De tijdsbesteding van de "stapelaars"

In deze laatste paragraaf wordt tenslotte een beeld gegeven van de tijdsbesteding van Rotterdammers die één of meer soorten onbetaalde activiteiten verrichten; de zogeheten "stapelaars". Omdat hier ook de mantelzorg onderdeel van de analyse vormt, zijn in deze paragraaf, net als in hoofdstuk 2, weer ook de Rotterdammers van boven de 75 jaar meegeteld.

Mantelzorg en duur

Allereerst is in figuur 3.4 de tijd dat men al mantelzorg geeft, of mantelzorg gaf, weergegeven voor “superstapelaars”, “stapelaars” en alle mantelzorgers.

Figuur 3.4: Tijd dat men mantelzorg geeft van Rotterdammers die méér dan één soort onbetaalde activiteit verrichten.

	Vrijwilligerswerk én informele hulp én mantelzorg	Informele hulp én mantelzorg (géén vrijwilligersw.)	Vrijwilligerswerk én mantelzorg (géén informele hulp) ¹⁾	Alle mantelzorgers
0 tot 3 maanden	5%	4%	4%	5%
3 maanden tot 1 jaar	16%	15%	22%	17%
1 tot 2 jaar	15%	18%	17%	17%
2 tot en met 5 jaar	26%	29%	27%	27%
6 tot 10 jaar	13%	17%	15%	15%
Langer dan 10 jaar	24%	18%	17%	20%

¹⁾: De gegevens over Rotterdammers die vrijwilligerswerk én mantelzorg, en géén informele hulp verrichten, zijn slechts gebaseerd op 109 respondenten, en daarom niet meer dan indicatief.

Zoals in de GGD-rapportage al werd aangegeven, geeft één op de vijf mantelzorgers al langer dan tien jaar mantelzorg. Bij de mantelzorgers die daarnaast ook nog én vrijwilligerswerk én informele hulp verrichten is dit aandeel zelfs nóg iets hoger: 24%. In andere woorden: mantelzorgers die dit al langdurig doen, worden er daardoor niet van weerhouden om ook andere soorten onbetaalde activiteit te verrichten; integendeel zelfs.

Mantelzorg en belasting

Figuur 3.5 geeft vervolgens een beeld van de belasting door de mantelzorg bij “superstapelaars”, “stapelaars” en alle mantelzorgers.

Figuur 3.5: Belasting door de mantelzorg van Rotterdammers die méér dan één soort onbetaalde activiteit verrichten.

	Vrijwilligerswerk én informele hulp én mantelzorg	Informele hulp én mantelzorg (géén vrijwilligersw.)	Vrijwilligerswerk én mantelzorg (géén informele hulp) ¹⁾	Alle mantelzorgers
Geen problemen	57%	48%	59%	52%
1 tot 5 problemen	35%	39%	30%	36%
5 of meer problemen	9%	12%	11%	12%

¹⁾: De gegevens over Rotterdammers die vrijwilligerswerk én mantelzorg, en géén informele hulp verrichten, zijn slechts gebaseerd op 109 respondenten, en daarom niet meer dan indicatief.

Van belasting en overbelasting is bij de mantelzorgers die daarnaast ook nog vrijwilligerswerk en informele hulp verrichten zelfs minder vaak sprake dan bij mantelzorgers in het algemeen.

Onbetaald werk en bestede tijd

Figuur 3.6 geeft een beeld van de hoeveelheid aan het onbetaald werk bestede tijd bij “superstapelaars”, “stapelaars” en alle onbetaald werkers.

Figuur 3.6: Aan het onbetaald werk bestede tijd van Rotterdammers die méér dan één soort onbetaalde activiteit verrichten.

	Vrijwilligerswerk én informele hulp én mantelzorg	Informele hulp én mantelzorg (géén vrijw.werk)	Vrijwilligerswerk én mantelzorg (géén inf hulp) ¹	Vrijwilligerswerk én informele hulp (géén mantelz.)	Alle vrijwilligers	Alle informele helpers
< 1 uur per week	7%	13%	25%	18%	25%	21%
Ongeveer 1 uur	13%	12%	16%	18%	17%	18%
Ongeveer 2 uur	20%	20%	20%	19%	19%	19%
3-4 uur	21%	24%	17%	23%	18%	20%
5-10 uur	25%	21%	15%	16%	13%	15%
11-20 uur	11%	8%	5%	5%	5%	5%
Meer dan 20 uur	4%	2%	1%	2%	3%	2%
Gemiddeld	5,9 uur / w.	4,7 uur / w.	3,4 uur / w.	3,9 uur / w.	3,8 uur / w.	3,9 uur / w.

¹): De gegevens over Rotterdammers die vrijwilligerswerk én mantelzorg, en géén informele hulp verrichten, zijn slechts gebaseerd op 104 respondenten, en daarom niet meer dan indicatief.

N.B.: Cijfers over vrijwilligerswerk en informele hulp kunnen licht afwijken van eerder gepresenteerde; met name doordat de hier gepresenteerde gegevens inclusief Rotterdammers boven de 75 jaar betreffen.

De hoeveelheid tijd die aan vrijwilligerswerk en informele hulp besteed wordt, is bij degenen die méér soorten onbetaalde activiteiten verrichten zelfs nog wat groter dan bij wie alleen vrijwilligerswerk of alleen informele hulp verricht.

Vrijwilligerswerk en regelmaat

Figuur 3.7 geeft een beeld van de regelmaat van het vrijwilligerswerk bij “superstapelaars”, “stapelaars” en alle vrijwilligers.

Figuur 3.7: Regelmaat van het vrijwilligerswerk van Rotterdammers die méér dan één soort onbetaalde activiteit verrichten.

	Vrijwilligerswerk én informele hulp én mantelzorg	Vrijwilligerswerk én mantelzorg (géén informele hulp) ¹	Vrijwilligerswerk én informele hulp (géén mantelzorg)	Alle vrijwilligers
Eén/enkele keren p. jaar of minder	24%	24%	28%	32%
Minder dan eens per maand	5%	12%	7%	8%
Ongeveer één keer per maand	12%	20%	13%	13%
Enkele keren per maand	18%	8%	15%	13%
Ongeveer één keer per week	16%	16%	21%	18%
Vaker dan één keer per week	25%	19%	17%	16%

¹): De gegevens over Rotterdammers die vrijwilligerswerk én mantelzorg, en géén informele hulp verrichten, zijn slechts gebaseerd op 70 respondenten, en daarom niet meer dan indicatief.

N.B.: Cijfers over vrijwilligerswerk en informele hulp kunnen licht afwijken van eerder gepresenteerde; met name doordat de hier gepresenteerde gegevens inclusief Rotterdammers boven de 75 jaar betreffen.

Vrijwilligers die méér soorten onbetaalde activiteiten verrichten doen dat ook vaker, dat wil zeggen met een hogere frequentie, dan wie alleen vrijwilligerswerk verricht.

Vrijwilligerswerk en belasting

Figuur 3.8 geeft vervolgens een beeld van de belasting door het vrijwilligerswerk bij “superstapelaars”, “stapelaars” en alle vrijwilligers.

Figuur 3.8: Belasting door het vrijwilligerswerk van Rotterdammers die méér dan één soort onbetaalde activiteit verrichten.

	Vrijwilligerswerk én informele hulp én mantelzorg	Vrijwilligerswerk én mantelzorg (géén informele hulp) ¹	Vrijwilligerswerk én informele hulp (géén mantelzorg)	Alle vrijwilligers
Geen problemen	63%	71%	69%	70%
1 tot 5 problemen	31%	25%	30%	27%
5 of meer	5%	5%	2%	2%

¹): De gegevens over Rotterdammers die vrijwilligerswerk én mantelzorg, en géén informele hulp verrichten, zijn slechts gebaseerd op 109 respondenten, en daarom niet meer dan indicatief.

N.B.: Cijfers over vrijwilligerswerk en informele hulp kunnen licht afwijken van eerder gepresenteerde; met name doordat de hier gepresenteerde gegevens inclusief Rotterdammers boven de 75 jaar betreffen.

Het vrijwilligerswerk leidt bij de “superstapelaars” nóg wat minder vaak tot belastingsproblemen dan de mantelzorg. De grotere mate van vrijwilligheid bij vrijwilligerswerk zal bij dit verschil ongetwijfeld een rol spelen.

Hoeveelheid vrije tijd

En tenslotte is aan het begin van de vragenlijst van de VTO 2007 ook gevraagd of men vindt genoeg, te veel of te weinig vrije tijd te hebben.

Figuur 3.9: Hoeveelheid vrije tijd van Rotterdammers die méér dan één soort onbetaalde activiteit verrichten.

	Vrijw.werk én inf. hulp én mantelz.	Inf. hulp én mantelz. (géén vrijw.)	Vrijw.werk én mantelz. (géén i. h.) ¹	Vrijw.werk én inf. hulp (géén m.z.)	Alle vrijwilligers	Alle informele helpers	Alle mantelzorgers	Alle Rotterdammers v.a. 13 jaar ²
Te veel	4%	3%	5%	3%	3%	4%	4%	4%
Genoeg	63%	61%	57%	60%	61%	61%	59%	60%
Te weinig	33%	36%	38%	36%	36%	35%	37%	36%
Aantal	20.000	18.000	8.000	50.000	150.000	130.000	69.000	499.000

¹): De gegevens over Rotterdammers die vrijwilligerswerk én mantelzorg, en géén informele hulp verrichten, zijn slechts gebaseerd op 109 respondenten, en daarom niet meer dan indicatief.

²): Volgens de enquête, opdat verschillen in respons per bevolkingsgroep (bijvoorbeeld: de oververtegenwoordiging van vrouwen in de enquête!) hier niet het beeld vervuilen.

N.B.: Cijfers over vrijwilligerswerk en informele hulp kunnen licht afwijken van eerder gepresenteerde; met name doordat de hier gepresenteerde gegevens inclusief Rotterdammers boven de 75 jaar betreffen.

Van alle Rotterdammers vindt 4% te veel vrije tijd te hebben. 36% heeft te weinig vrije tijd, en de resterende 60% heeft genoeg vrije tijd. Bij de vrijwilligers, de informele helpers en de mantelzorgers ligt dat nauwelijks anders, en bij de “superstapelaars” wordt hier zelfs nóg iets minder vaak een probleem gezien. Zo is het percentage dat te weinig vrije tijd heeft bij de “superstapelaars” zelfs 3%-punt lager dan bij andere Rotterdammers.

Noten

1. De voorgelegde urenklassen zijn daarbij, net als in eerdere rapportages over vrijwilligerswerk in Rotterdam volgens de VTO, als volgt omgezet in aantallen uren:
 - minder dan een uur per week: 0,5 uur;
 - ongeveer 1 uur per week: 1 uur;
 - ongeveer 2 uur per week: 2 uur;
 - 3-4 uur per week: 3,5 uur;
 - 5-10 uur per week: 7,5 uur;
 - 11-20 uur per week: 15,5 uur;
 - meer dan 20 uur per week: 25 uur.

BIJLAGE I-A: DE VRAGEN OVER ONBETAALD WERK IN DE VTO

De vragen over vrijwilligerswerk en informele hulp in de VrijeTijdsOmnibussenquête (VTO) waren in 2007 als volgt geformuleerd.

Nu volgen enkele vragen over onbetaald werk / vrijwilligerswerk.

Het gaat in de volgende vragen om vrijwillig, onbetaald werk zonder dat daar iets voor terug wordt gedaan. Het kan gaan om vrijwillig werk dat u doet voor een goed doel, voor organisaties en verenigingen of via georganiseerde burenhulp. Als u alleen lid bent van bijvoorbeeld een sportvereniging of van het Rode Kruis en er geen onbetaald werk voor doet, telt het niet mee. Wel telt mee de hulp die u min of meer regelmatig op eigen houtje verleent aan mensen buiten uw eigen huishouding zoals burenhulp, familieleden of kennissen.

- 46. Verricht u wel eens onbetaald werk op eigen houtje (niet binnen een organisatie)?**
(dus hulp aan mensen die zich niet zo goed kunnen redden en die niet tot uw eigen huishouden behoren, zoals burenhulp, kennissen of familieleden)

☐ ja
☐ nee → Ga door naar vraag 48

- 47. Zo ja: Wat voor soort werk of hulp is het? Wilt u dat hieronder aankruisen?**

a	Lichamelijke / huishoudelijke hulp
(verzorgen van zieken, boodschappen doen)	☐ ja	☐ nee
b	Geestelijke / psychische hulp
(bezoeken afleggen, therapie, praten met zieken)	☐ ja	☐ nee
c	Informatie en advies	☐ ja	☐ nee
d	Diensten verrichten
(karweitjes in de tuin, meegaan naar instantie)	☐ ja	☐ nee
e	Opvang kinderen	☐ ja	☐ nee
f	Les geven
(taallessen, scholing)	☐ ja	☐ nee
g	Ontspanning brengen, sport of spel, recreatie	☐ ja	☐ nee
h	Overig werk met / hulp aan andere mensen	☐ ja	☐ nee

- 48. Wilt u hieronder aankruisen voor welke organisaties u onbetaald werk verricht en voor welke niet?**

i	Vrijwilligersorganisatie of instelling speciaal voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten
(georganiseerde burenhulp, hulp via kerk, UVV, Rode Kruis, tafeltje-dek-je, ouderenbus, Zonnebloem, vrijwilligerswerk in ziekenhuis, verpleeg- of verzorgingstehuis, zwakzinnigenzorg, dagverblijf, gezinsverzorging, dienstencentrum, Ziekenomroep)	☐ ja	☐ nee
j	Andere organisaties voor hulp- en dienstverlening
(vrijwillig werk in maatschappelijk werk, JAC, telefonische hulpdienst, MAI, rechtshulp, reclassering, opvangcentrum vrouwen of jongeren)	☐ ja	☐ nee
k	Kinderopvang
(vrijwilligerswerk in peuterspeelzaal, crèche, kinderdagverblijf)	☐ ja	☐ nee

l	Jeugd- en jongerenwerk, club- en buurthuiswerk, vormingswerk
(vrijwilligerswerk voor jongerencentrum, jeugdvereniging, scouting, NIVON, Nut)	☐ ja ☐ nee
m	Onderwijs
(vrijwilligerswerk op een school, voor taallessen, in oudercommissie)	☐ ja ☐ nee
n	Kerk, moskee, tempel, levensbeschouwelijke organisatie
(niet: hulpverlening)	☐ ja ☐ nee
o	Politieke organisatie	☐ ja ☐ nee
p	Beroepsorganisatie of belangenorganisatie
(vrijwilligerswerk voor een vakbond, middenstandsvereniging, ouderenbond, buurtcomité, huurdersorganisatie)	☐ ja ☐ nee
q	Vrouwenorganisatie
(vrijwillig werk voor vrouwenvereniging, vrouwencafé, e.d.)	☐ ja ☐ nee
r	Culturele organisatie
(vrijwillig werk voor muziek- en toneelvereniging, museum, e.d.)	☐ ja ☐ nee
s	Sportorganisatie
(vrijwillig werk voor sportvereniging, -bond, sportschool)	☐ ja ☐ nee
t	Actie- of milieugroep
(vrijwillig werk voor een actiegroep, wereldwinkel, milieuorganisatie)	☐ ja ☐ nee
u	Overige organisaties
(vrijwillig werk voor een organisatie die niet eerder genoemd is)	☐ ja ☐ nee

49. Als u meer dan één soort onbetaald werk verricht: aan welke besteedt u dan de meeste tijd? Wilt u hieronder de letter (a tot en met u) invullen van dit onbetaalde werk?

50. Hoeveel uur besteedt u gemiddeld aan al dit onbetaalde werk genoemd bij vraag 47 én 48 tezamen?

- ☐ minder dan een uur per week
- ☐ ongeveer 1 uur per week
- ☐ ongeveer 2 uur per week
- ☐ 3-4 uur per week
- ☐ 5-10 uur per week
- ☐ 11-20 uur per week
- ☐ meer dan 20 uur per week

51. Hoe regelmatig doet u deze bij vraag 47 genoemde vormen van vrijwilligerswerk in georganiseerd verband?

- ☐ één of enkele keren per jaar of minder
- ☐ minder dan eens per maand
- ☐ ongeveer één keer per maand
- ☐ enkele keren per maand
- ☐ ongeveer één keer per week
- ☐ vaker dan één keer per week

52. **Hierna volgen enkele vragen over de invloed die het doen van vrijwilligerswerk heeft of heeft gehad op uw andere verplichtingen en op uw vrije tijd. De antwoordcategorieën die u kunt kiezen zijn: ja, veel wel mee, nee?**

Door het doen van vrijwilligerswerk:

	ja	valt / veel wel mee	nee
a. heb ik mijn werk of andere bezigheden minder zorgvuldig gedaan dan ik gewend ben	☐	☐	☐
b. kom / kwam ik niet toe aan dingen die ik normaal in mijn vrije tijd doe	☐	☐	☐
c. kost(te) het me meer moeite dan anders om mijn huishouden te regelen	☐	☐	☐
d. ben / was ik in mijn vrije tijd te moe om iets te ondernemen	☐	☐	☐
e. ben ik ziek of overspannen (geworden)	☐	☐	☐
f. kom / kwam ik regelmatig tijd tekort	☐	☐	☐
g. heb / had ik financiële problemen	☐	☐	☐
h. ik vind / vond het zwaar om vrijwilligerswerk te doen	☐	☐	☐

53. **Als u vragen heeft over vrijwilligerswerk, weet u dan waar u terecht kunt voor advies, informatie of ondersteuning?**

- ☐ ja
☐ ik denk het wel
☐ nee

➔ **Ga door naar vraag 55**

54. **Zo ja, waar dan? (niet meer dan 3 mogelijkheden noemen)**

1	
2	
3	

55. **Heeft u wel eens gehoord van inZ?**

- ☐ ja
☐ nee

BIJLAGE I-B: DE VRAGEN OVER VRIJWILLIGERSWERK IN DE ENQUETE VOOR DE SOCIALE INDEX 2008

De vragen over vrijwilligerswerk in de Enquête voor de Sociale Index 2008 waren als volgt geformuleerd.

33. Bent u in één of meerdere organisaties onbetaald actief als vrijwilliger?

TOELICHTING: Het kan hier gaan om een koor, muziekvereniging, sportvereniging, hobbyvereniging, politieke organisatie, vakbond of beroepsorganisatie, godsdienstige of levensbeschouwelijke organisatie, school, crèche, et cetera.

- ☐ 1 Ja → **Ga naar vraag 34**
- ☐ 2 Nee → **Ga naar vraag 35**

34. Bij wat voor organisatie(s) bent u onbetaald actief als vrijwilliger?

TOELICHTING: U kunt bij deze vraag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ 1 Zang-, muziek- of toneelvereniging
- ☐ 2 Sportvereniging
- ☐ 3 Hobbyvereniging
- ☐ 4 Politieke organisatie
- ☐ 5 Vakbond, werknemers- of werkgeversorganisatie, beroepsorganisatie
- ☐ 6 Godsdienstige of levensbeschouwelijke organisatie (kerk, moskee, tempel, et cetera)
- ☐ 7 School, crèche, peuterspeelzaal of kinderdagverblijf
- ☐ 8 Bejaardenhuis, verzorgingshuis of instelling voor gehandicaptenzorg
- ☐ 9 Een organisatie met maatschappelijke doelen (bijvoorbeeld mensenrechten, natuur- of dierenbescherming)
- ☐ 10 Buurtvereniging of buurtcentrum
- ☐ 11 Jeugdvereniging, clubhuis of padvinderij
- ☐ 12 Vereniging voor beeldende vorming
- ☐ 13 Specifieke allochtone vereniging of organisatie
- ☐ 14 Andere organisatie, namelijk _____

BIJLAGE II: DE VRAGEN OVER MANTELZORG IN DE VTO 2007

De vragen over mantelzorg in de VrijeTijdsOmnibussenquête 2007 (VTO 2007) waren als volgt geformuleerd.

De volgende vragen gaan over mantelzorg.

Mantelzorg is de zorg die u geeft (of heeft gegeven) aan iemand uit uw omgeving, zoals uw partner, ouders, kind of vrienden, als deze persoon voor langere tijd ziek, hulpbehoevend of gehandicapt is.

*Het kan gaan om het doen van boodschappen, hulp in de huishouding, hulp bij lichamelijke verzorging, (zoals wassen, aankleden, naar het toilet gaan enz.), of het geven van aandacht, steun of troost. Mantelzorg is meer dan de gebruikelijke zorg om een huishouden goed te laten lopen. De normale zorg van ouders aan hun kinderen is **geen** mantelzorg.*

76. Geeft of gaf u in de afgelopen 12 maanden meer dan 8 uur per week mantelzorg aan een familielid, vriend(in) of bekende?

- ☐ ja, ik gaf mantelzorg, maar minder dan 8 uur per week (en ik geef die mantelzorg nu niet meer)
- ☐ ja, ik geef mantelzorg, maar minder dan 8 uur per week
- ☐ ja, ik gaf minstens 8 uur per week mantelzorg, maar ik geef die mantelzorg nu niet meer
- ☐ ja, ik geef minstens 8 uur per week mantelzorg
- ☐ nee, ik geef geen mantelzorg

→ Ga door naar vraag 84

77. Hoe lang bent u mantelzorger (geweest)?

- ☐ 0 tot 3 maanden
- ☐ 3 maanden tot 1 jaar
- ☐ 1 tot 2 jaar
- ☐ 2 tot en met 5 jaar
- ☐ 6 tot 10 jaar
- ☐ langer dan 10 jaar

78. Wat is/was er aan de hand met de persoon aan wie u mantelzorg geeft of heeft gegeven?
(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ dementerend
- ☐ psychische aandoening (bijvoorbeeld depressie, schizofrenie, angststoornis)
- ☐ lichamelijke beperking, chronisch ziek
- ☐ verstandelijke beperking
- ☐ anders namelijk

79. **Woont/woonde diegene aan wie u mantelzorg verleent (verleende) bij u in huis?**

- ☐ ja
- ☐ nee

80. **Wat is/was uw relatie met diegene aan wie u mantelzorg geeft (gaf)?**

Degene aan wie ik de afgelopen 12 maanden mantelzorg heb verleend is mijn.....

(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ partner
- ☐ kind (ook stiefkind of pleegkind)
- ☐ ouder (ook schoonouder, stiefouder of pleegouder)
- ☐ broer of zus
- ☐ grootouder
- ☐ andere familie
- ☐ vriend of kennis
- ☐ collega
- ☐ buurman of buurvrouw
- ☐ anders, namelijk

81. **Krijgt/kreeg degene aan wie u mantelzorg geeft (gaf) professionele hulp? Zo ja, van wie?**

(meer antwoorden mogelijk!)

- ☐ de verzorgde krijgt/kreeg geen professionele hulp
- ☐ thuiszorg
- ☐ verpleegkundige
- ☐ maatschappelijk werk
- ☐ dagopvang/dagbehandeling
- ☐ Geestelijke gezondheidszorg (RIAGG)
- ☐ overige professionele hulp, namelijk

82. **Van wie krijgt (kreeg) u zelf als mantelzorger hulp? *(meer antwoorden mogelijk!)***

- ☐ ik krijg/kreeg geen hulp, maar zou wel hulp willen
- ☐ ik wil geen hulp
- ☐ huishoudelijke hulp
- ☐ steunpunt mantelzorg
- ☐ maatschappelijk werk / Stichting Welzijn / ouderen / ouderenwerk
- ☐ hulp van een vrijwilliger
- ☐ anders, namelijk

83. ***Hierna volgen enkele vragen over de invloed die het verlenen van mantelzorg heeft of heeft gehad op uw andere verplichtingen en op uw vrije tijd. De antwoordcategorieën die u kunt kiezen zijn: ja, veel wel mee, nee.***

Door het geven van mantelzorg:

	ja	valt / veel wel mee	nee
a. heb ik mijn werk of andere bezigheden minder zorgvuldig gedaan dan ik gewend ben	☐	☐	☐
b. kom / kwam ik niet toe aan dingen die ik normaal in mijn vrije tijd doe	☐	☐	☐
c. kost(te) het me meer moeite dan anders om mijn huishouden te regelen	☐	☐	☐
d. ben / was ik in mijn vrije tijd te moe om iets te ondernemen	☐	☐	☐
e. ben ik ziek of overspannen (geworden)	☐	☐	☐
f. kom / kwam ik regelmatig tijd tekort	☐	☐	☐
g. heb / had ik financiële problemen	☐	☐	☐
h. ik vind / vond het zwaar om mantelzorg te geven	☐	☐	☐

Publicatieoverzicht COS

Titel rapport (uitgave)

jaar

ALGEMEEN

Kerncijfers Rotterdam 2008	2008
Staat van Rotterdam 2008	2008
Feitenkaart Omnibusenquête 2008	2008
Aandachtsgebieden in beeld 2007	2008
Monitor Prins Alexander 2007	2008
Feijenoord in beeld	2007
Handleiding voor het opstellen van meetbare doelstellingen	2006
Binnenstadsmonitor 2005	2005
Feitenkaart Rotterdam in Europees perspectief	2004
Staat van de Jeugd	2004

ARBEID EN INKOMEN

Rotterdam voor afgestudeerden. Binding van afgestudeerde bestuurskundigen met Rotterdam	2008
Monitor bedrijventerreinen stadsregio Rotterdam 2008	2008
Monitor Lage Inkomens Delft 2008 (i.s.m. SWA)	2008
Feitenkaart De Rotterdamse Kantorenmarkt per 1 januari 2008	2008
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam en regio 2005	2008
De Rotterdamse marktbezoeker 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam op deelgemeente- en buurniveau 2005	2008
Monitor Lage inkomens Westland. 1e meting (i.s.m. SWA)	2007
Monitor Gemeentelijke Lastendruk Rotterdam, 2003-2006*	2006
Rotterdamers over werken bij de gemeente 2005. Resultaten uit de Omnibusenquête 2005	2005
Feitenkaart Economie en Arbeidsmarkt in Rotterdam	2005
Economische statistiek per deelgemeente	2004
Monitor vraagrijke arbeidsmarkt havengebonden cluster Rijnmond. Een pilot	2004

BEVOLKINGSGROEPEN

Chinezen in Rotterdam	2006
Monitor allochtone ouderen IJsselmonde	2005
Minderhedenmonitor 2003. Integratie en inburgering (i.s.m. ISEO)	2004
Stand van zaken Lus di Trafiko-projecten per 1 mei 2004	2004
Sociale integratie en de islam in Rotterdam	2004
Emancipatiemonitor Rotterdam 2004	2004
Feitenkaart Kerncijfers Antillianen in Rotterdam	2004

COMMUNICATIE EN KLANTTEVREDENHEID

Rotterdamers over de gemeentelijke dienstverlening 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Rotterdamers over bouwoverlast in het centrum van Rotterdam 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over het Evenementenbeleid	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over de deelgemeentegids	2008
Tevredenheidsmeting Feijenoord 2007	2007
Kijk- en Luisteronderzoek SLOR 2006	2007
Gebruik en waardering JOS Intranet	2006
Stadswinkel op voorhand	2006
Rapportage Mediagebruik Rotterdamse Ambtenaren	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2005. Middelland	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2005. Tussendijken	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting 2004 Spangen	2004

DEMOGRAFIE

Feitenkaart Bevolkingsmonitor, januari 2009	2009
Feitenkaart Prognose huishoudens 2025	2008
Bevolkingsprognose Rotterdam 2025	2007
Trendprognose Rotterdam 2020	2006
De bevolkingsontwikkeling van Rotterdam 2003-2004	2004

KUNST EN CULTUUR

Cultuurparticipatie van Rotterdamers, 2007	2008
Pilot cultuurparticipatie Delfshaven	2008
Ruimte voor creativiteit. Onderzoek naar de bedrijfshuisvestingsvraag van creatieve ondernemers in Rotterdam	2008
Belangstelling voor opera in Rotterdam 2008	2008
Klanttevredenheid SKVR	2006
Rotterdamers en de bibliotheek 2005. Resultaten uit de afgelopen Omnibusenquêtes	2005

LEEFBAARHEID EN VEILIGHEID

Vervolgmeting Monitor CO ₂ -uitstoot Rotterdam, Woningen. Versie september 2008	2008
Dak- en thuislozenopvang Vlaardingen. Nulmeting 2007	2008
Monitor hot spots Rotterdam. Vijfde meting (2007)	2007
Beleving luchtkwaliteit onder Rotterdamers 2007	2007
Rotterdamers over het milieu 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Rotterdamers over sloten, singels en vijvers. Resultaten uit de Omnibusenquêtes 2002-2007	2007
Effectmeting overlast Oude Noorden	2007
Herkenning van radicalisering	2005
Nulmeting Leefbaarheid Opvang Pijnackerstraat Oude Noorden	2005

Publicatieoverzicht COS (vervolg)

Titel rapport (uitgave)	jaar
ONDERWIJS	
Leerlingprognoses primair onderwijs Rotterdam 2007-2022	2008
VVE-monitor Rotterdam 2007. 2e meting	2008
Integratie in het primair onderwijs Rotterdam	2005
Wonen en leren van volwassenen in de regio	2005
Belangstelling Openbaar Daltononderwijs Papendrecht	2004
POLITIEK EN BESTUUR	
Rotterdamers over burgerparticipatie 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Feitenkaart Het oordeel van Rotterdamers over het gemeentebestuur voorjaar 2007	2007
Opkomen voor Rotterdam	2006
Skyline op ooghoogte	2006
Analyse deelraadsverkiezingen 2006	2006
Analyse gemeenteraadsverkiezingen 2006	2006
RUIMTELIJKE ORDENING EN VERKEER	
Mobiliteit in Rotterdam, de stadsregio en Nederland 2004-2007	2008
Rotterdamers over het verkeer 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Tevredenheidsonderzoek Evenementenparkeerregeling 2007	2007
Rotterdamers over het openbaar vervoer 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Masterplan Lijnbaanhoven	2007
Draagvlakmeting parkeren onder de Noorderhavenkade	2006
Belevingsonderzoek groene golf Schiekade / Schieweg	2006
Rotterdamers over imagobepalende plekken in de openbare ruimte	2005
SOCIAAL BELEID	
Jonge moeders in Rotterdam. Stand van zaken 2008	2008
Sociale Kaart 2004 stadsregio Rotterdam	2004
VRIJETIJSBESTEDING	
Nadere analyses vrijwilligerswerk in Rotterdam	2009
Bezoek en waardering groenvoorzieningen Rotterdam	2008
Rotterdamers in hun vrije tijd 2007. Resultaten uit de Vrijtijdsomnibusenquête 2007	2008
Vrijwilligers(organisaties) in Hoogvliet. Mening en behoeften	2008
Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2007. Resultaten uit de Vrijtijdsomnibus 2007	2008
Quick scan Rotterdamse jongeren in hun vrije tijd	2006
Recreatief bezoek van Rotterdamers aan Rotterdam. Resultaten uit de Vrijtijdsomnibus 2005	2006
Relevante trends voor het vrijwilligerswerk in 2020	2006
Rotterdamers in de wintermaanden van 2005	2005
Joffen in Feijenoord	2005
WELZIJN EN VOLKSGEZONDHEID	
Subsidiering van welzijnsinstellingen door deelgemeenten en gemeentelijke diensten in Rotterdam, 2007	2007
Sterfte in Rotterdam tijdens de hittegolven in juli 2006	2007
WONEN	
Monitor Aanbodmodel Rotterdam 2007	2008
Woonruimteverdeling Voorne-Putten en Rozenburg juli 2007 - juli 2008	2008
Kans van slagen. Monitor Woonruimteverdeling stadsregio Rotterdam 2008 kwartaal 3	2008
Kansen op Schiedamse woningmarkt 2007	2008
Feitenkaart Aandachtsgroepen volkshuisvestingsbeleid Rotterdam en regio 2005	2008
Komen en gaan. Selectieve migratie in Rotterdam in 2006	2008
Monitor Woonruimteverdeling Stadsregio Rotterdam 2007	2008
Monitor Woningbouwafspraken Stadsregio Rotterdam 2007	2008
Evaluatie invoering huisvestingsvergunning Rotterdam	2007
Monitor Gentrification in pilotgebieden	2007
Bewoners over het nieuwe dure huursegment	2006
Rotterdamers over herstructurering 2006. Resultaten uit de Omnibusenquête 2006	2006
Rotterdamers over de verkoop van huurwoningen 2006. Resultaten uit de Omnibusenquête 2006	2006
Evaluatie experiment huisvestingsvergunning	2005
Bewonersonderzoek Nesseland	2005
OVERIG	
Quick scan objectgebonden vergunningen	2007
Evaluatie Flexwerken dS+V	2006
Rapportage Warmtekrachtkoppeling Bergschenhoek	2005
Rotterdamers en computers 2005. Resultaten uit de Omnibusenquête 2005	2005
Evaluatie stoelmassage dS+V. Resultaten uit een enquête bij drie dS+V-afdelingen	2004

Bovenstaand overzicht is een greep uit het publicatieaanbod van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek. Een compleet overzicht is te raadplegen op Internet: <http://www.cos.rotterdam.nl>.